

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Alda Laviņa

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2017. gada 8. decembrī

lietā Nr. 2017-07-01

“Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam”

1. Satversmes tiesa 2017. gada 24. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-07-01 “Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam” (turpmāk – Spriedums).

Nevaru piekrist Spriedumā izdarītajiem secinājumiem par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 106. pantam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Sprieduma 19.4. punktā ir secināts, ka Saeima, nosakot absolūtu aizliegumu, nav noskaidrojusi, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kā arī nav izvērtējusi un pamatojusi to, ka sodāmības gadījumā par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu nosakāms absolūts aizliegums strādāt par pedagogu.

Satversmes tiesa uzskatījusi, ka minētais aizliegums ir absolūts, jo tas attiecoties uz ikvienu personu, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu

noziedzumu, un nepieļaujot izņēmumus. Turklāt šāds aizliegums esot noteikts uz mūžu (*sk. Sprieduma 12.3. punktu*). Uzskatu, ka konkrētajā gadījumā Satversmes tiesa nav piešķirusi pietiekamu nozīmi tam, ka apstrīdētā norma šāda veida aizliegumu paredz tikai tām personām, kuras izdarījušas tīšu smagu vai sevišķi smagu noziedzumu, nevis jebkādu noziedzīgu nodarījumu. Sprieduma 16.1. punktā ir pareizi konstatēts, ka absolūti aizliegumi strādāt noteiktās profesijās personām, kuras sodītas par dažādu kategoriju noziedzīgiem nodarījumiem, ir ietverti vairākos normatīvajos aktos. Tomēr Satversmes tiesas norādītajā profesiju uzskaitījumā ietvertie piemēri (tiesneši, zvērināti advokāti, pašvaldības policijas darbinieki) attiecas uz personām, kuras ir sodītas par jebkāda noziedzīga nodarījuma vai tikai tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Proti, tie būtībā attiecas uz visiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Šādi aizliegumi ievērojami atšķiras no apstrīdētās normas, ar kuru ir noteikta diferencēta pieeja atkarībā no tā, cik smags bijis personas izdarītais noziedzīgais nodarījums.

Spriedumā apskatītajā gadījumā likumdevējs bija konstatējis absolūta aizlieguma pastāvēšanu un ar 2012. gada 5. jūlija likumu „Grozījumi Izglītības likumā” to novērsis, grozot Izglītības likuma 50. panta 1. punktu un nosakot iepriekš minēto diferencēto pieeju (*sk. 2012. gada 14. jūnijā Saeimai iesniegtā likumprojekta Nr. 296/Lp11 „Grozījumi Izglītības likumā” anotāciju un Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 20. un 26. jūnija sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj.*). Ņemot vērā minēto, galvenais Spriedumā analizējamais jautājums bija tas, vai likumdevējs bija tiesīgs paredzēt diferencētu pieeju atkarībā no tā, cik smags bijis personas izdarītais noziedzīgais nodarījums. Proti, Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai Saeima atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīgumam drīkstēja noteikt tāds noziedzīgus nodarījumus, kurus izdarījušās personas bez jebkādas individuālas izvērtēšanas atzīstamas par nepiemērotām pedagoga darbam, un vai likumdevēja izdarītie apsvērumi ir uzskatāmi par saprātīgiem.

3. Izskatītās lietas centrālais jautājums bija šāds: kurām pamattiesībām konkrētajā gadījumā ir piešķirama prioritāte – personu tiesībām brīvi izvēlēties

nodarbošanos un saglabāt esošo nodarbošanos vai izglītojamo, tostarp bērnu, tiesībām uz izglītību. Manuprāt, Satversmes tiesa Spriedumā ir pārlieku fokusējusies tikai uz vienu no minētajām pamattiesībām, proti, uz Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertajām tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos.

Šī lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, kuras iesniedzējs ir strādājis ar bērniem. Turklāt lielākā daļa izglītojamo ir bērni. Satversmes tiesa savā iepriekšējā praksē konsekventi atzinusi, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un vislabākās intereses. Likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna likumiskās intereses iespējami labākajā veidā (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-02-0106 11. punktu*). Bērna tiesības un likumiskās intereses tiek skartas ne tikai tad, kad lēmums jāpieņem tieši attiecībā uz bērnu, bet arī tad, kad lēmums var būt tikai attiecināms uz bērnu vai var netieši skart bērnu. Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 11. punktu*).

Uzskatu, ka jautājumā par to, vai iespējas strādāt par pedagogu būtu ierobežojamas, jebkuram likumdevēja pieņemtam lēmumam vispirmām kārtām jābūt balstītam uz bērna vislabāko interešu prioritātes principu. Var būt gadījumi, kad likumdevējam ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums noteikt personai ierobežojumu strādāt par pedagogu un tādējādi aizsargāt bērnu tiesības un vislabākās intereses.

Saskaņā ar Izglītības likuma 2. pantu šā likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. Atbilstoši izglītojamā vecumam un vajadzībām tiek nodrošināta iespēja:

- 1) iegūt zināšanas un prasmes humanitāro, sociālo, dabas un tehnisko zinību jomā;
- 2) iegūt zināšanas, prasmes un attieksmju pieredzi, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē;

3) tikumiskai, estētiskai, intelektuālai un fiziskai attīstībai, sekmējot zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos.

No minētā izriet, ka izglītojamam, īpaši bērnam, ir tiesības saņemt tādu pienācīgu izglītību, kas ieaudzina viņā cieņu pret vispārcilvēciskajām vērtībām, atbildības sajūtu pret līdzcilvēkiem un apkārtējo vidi un nodrošina to, ka izglītojamais nākotnē var kļūt par pilnvērtīgu demokrātiskas sabiedrības locekli.

Tādējādi likumdevējam ir pienākums tādā apjomā ierobežot personas tiesības strādāt par pedagogu, lai bērnu tiesības un vislabākās intereses saņemt pienācīgu izglītību netiktu apdraudētas pat netiešā veidā.

4. Saeima Izglītības likuma 50. panta 1. punktā ir noteikusi diferencētu pieeju, nosakot tādus noziedzīgus nodarījumus, kurus izdarījušās personas nav piemērotas pedagoga darbam, un neparedzot katra gadījuma individuālu izvērtēšanu. Proti, personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir pilnībā liegtas tiesības strādāt par pedagogu. Savukārt to, vai persona, kas sodīta par tīša kriminālpārkāpuma vai mazāk smaga nozieguma izdarīšanu, drīkst strādāt par pedagogu un vai tas nekaitēs izglītojamo interesēm, izvērtē Kvalitātes dienesta izveidota komisija.

Sprieduma 19.3. punktā ir atzīts, ka no apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas dokumentiem Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka absolūts aizliegums strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir vienīgais pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis. Vienlaikus Satversmes tiesa pieļauj, ka pēc aizlieguma nepieciešamības izvērtēšanas likumdevējs varētu noteikt, ka absolūts aizliegums ir vienīgais leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis kādu konkrētu tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu gadījumā. Ņemot vērā minēto, Sprieduma 19.4. punktā ir secināts, ka pastāv saudzējošāki līdzekļi, kas, ņemot vērā ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses, mazāk ierobežotu personas pamattiesības.

4.1. No Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 20. un 26. jūnija sēžu audioierakstiem izriet, ka likumdevējs ir apsvēris Izglītības

un zinātnes ministrijas priekšlikumu paredzēt tos konkrētos noziedzīgos nodarījumus, kurus izdarījušās personas nedrīkst strādāt par pedagogiem pat tad, kad sodāmība ir noņemta vai dzēsta (*sk., piemēram, Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdes audioierakstu no 5:40 lietas materiālu 1. sēj.*).

Likumdevējs ir apzinājies to, kādā veidā un pēc kādiem kritērijiem atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīgumam iedalāmi noziedzīgi nodarījumi. No Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs notikušajām diskusijām izriet, ka katra konkrēta tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma atsevišķa vērtēšana nav nepieciešama, jo ir acīmredzams, ka tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu izdarījušās personas strādāšana par pedagogu ir pretrunā ar bērna vislabākajām interesēm (*sk., piemēram, Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdes audioierakstu no 17:36 lietas materiālu 1. sēj.*).

Ņemot vērā minēto, uzskatu, ka likumdevējs pēc būtības ir analizējis to, vai būtu nepieciešams atsevišķi vērtēt ar katra smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu apdraudētās intereses.

4.2. Sprieduma 19.2.1. punktā ir norādīts uz Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 20. un 26. jūnija sēdēm, kurās esot minētas tādas varbūtības, ka pedagogs izdarījis tīšu kriminālpārkāpumu, aizstāvot citu personu, bet pārkāpjot aizstāvēšanās robežas un nodarot miesas bojājumus, vai ka pedagogs, kas vienlaikus ir arī zemessargs, pārkāpis aizturēšanas noteikumus un tādējādi izdarījis mazāk smagu noziegumu. Taču līdzīgas diskusijas attiecībā uz tīšiem smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, ņemot vērā to sastāvu un ar tiem apdraudēto interešu raksturu, šajās sēdēs neesot notikušas.

Vēršu uzmanību uz to, ka šādas diskusijas ir notikušas. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas deputāti iespējamību, ka par pedagogiem varētu strādāt personas, kas izdarījušas smagus vai sevišķi smagus noziegumus, ir noraidījuši kā acīmredzami nepieņemamu (*sk. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 26. jūnija sēdes audioierakstu no 19:11 lietas materiālu 1. sēj.*). Ja šādas diskusijas nepieciešamību Satversmes tiesa

likumdevējam izvirza kā formālu prasību attiecībā uz tiesību normas atbilstību Satversmei, tad arī tie ierobežojumi, kas minēti Spriedumā attiecībā uz tiesnešiem, prokuroriem un vēl 16 profesiju pārstāvjiem, varētu tikt atzīti par Satversmei neatbilstošiem diskusiju neesamības dēļ. Uzskatu, ka no Satversmes neizriet prasība, lai likumdevējs rīko diskusijas par jautājumiem, kuri deputātiem ir nepārprotami skaidri.

4.3. Visas ar Krimināllikumu aizsargātās personas, sabiedrības vai valsts intereses ir saistītas ar atbildības sajūtu pret līdzcilvēkiem un apkārtējo vidi. Līdz ar to visi tīši smagi vai sevišķi smagi noziegumi, uz kuru atsevišķas analīzes nepieciešamību vērsusi uzmanību Satversmes tiesa, pēc mana ieskata, apdraud visas tās intereses, cieņa pret kurām pedagogam ir jāieaudzina visos izglītojamos.

Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 20. jūnija sēdē vairāki deputāti ir norādījuši uz to, ka Kvalitātes dienesta izveidota komisija nevar visos gadījumos bez šaubām izvērtēt jebkuras personas piemērotību pedagoga amatam. Vērtēšana vienmēr būšot subjektīva, tāpēc, lai izvairītos no riskiem, komisijai piešķiramas tiesības vērtēt vienīgi tādu personu piemērotību pedagoga amatam, kuras izdarījušas kriminālpārkāpumus vai mazāk smagus noziegumus. Minimāls risks pastāvot jau saistībā ar kriminālpārkāpumus izdarījušām personām, tāpēc esot jāveido tāda sistēma, kas par labu bērna vislabākajām interesēm šo risku pēc iespējas samazinātu (*sk., piemēram, Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2012. gada 20. jūnija sēdes audioierakstu no 33:55 un 57:30, kā arī 2012. gada 26. jūnija sēdes audioierakstu no 42:50 lietas materiālu 1. sēj.*).

Sprieduma 19.3.2. punktā ir norādīts, ka Kvalitātes dienesta izveidota komisija, izvērtējot to, vai atļauja agrāk sodītai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm, ņem vērā arī to, vai šādas atļaujas izsniegšana nebūs pretrunā ar Izglītības likumā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajiem ierobežojumiem. Izvērtējot paredzamo ietekmi uz bērniem, komisijai esot jāņem vērā Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktie ierobežojumi, kas attiecas uz jebkuras tādas izglītības iestādes darbiniekiem, kurā uzturas bērni, tostarp uz pedagogiem. Minētā likuma 72. panta piektā daļa aizliedz strādāt par

pedagogu tādām personām, kuras ir sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, kā arī par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Vēršu uzmanību uz to, ka Bērnu tiesību aizsardzības likums attiecas uz ikvienu personu, kas strādā iestādē, kurā ir bērni, tostarp uz apkalpojošo personālu, turpretim pedagoga loma ir būtiski citāda, tāpēc Izglītības likums tieši attiecībā uz pedagogiem nosaka stingrākas prasības.

4.4. Satversmes tiesa ir atsaukusies uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 22. aprīļa spriedumu lietā „*Animal Defenders International v. the United Kingdom*”, pieteikums Nr. 48876/08, 108. punktu, uz tā pamata attīstot satversmības testa elementus. Tomēr Spriedumā nav analizēts šajā Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā norādītais būtiskais aspekts – valsts var paredzēt individuālu izvērtēšanu sakarā ar ierobežojuma noteikšanu, tomēr, ja tas rada zināmas grūtības, šāds izvērtējums var nebūt paredzēts visos gadījumos.

Izskatāmajā tiesību jautājumā izvērtēšanas iespējamais iznākums skar bērna vislabākās intereses, līdz ar to šādas grūtības ir konstatējamas. Proti:

1) Sprieduma 19.2.2. punktā ir minēti piemēri tam, ka persona, kas agrāk izdarījusi tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, dzīves gaitā var mainīties. Tomēr nav iespējams garantēt to, ka persona, kas agrāk izdarījusi tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, vairs neizdarīs nekādus noziedzīgus nodarījumus. Tādēļ arī Kvalitātes dienesta izveidotās komisijas izvērtējums to nevar izslēgt un var būt subjektīvs;

2) personu piemērotība pedagoga darbam var tikt izvērtēta no jauna, ja ir konstatēti pārkāpumi, ko Spriedumā 19.3.2. punktā neizslēdz arī Satversmes tiesa. Tādā veidā tiesa ir akceptējusi situāciju, ka var notikt tādi pārkāpumi, kuru dēļ atkārtoti jāizvērtē konkrētās personas piemērotība pedagoga darbam. Tomēr pat viena gadījuma iespējamība liecina par šādas sistēmas neatbilstību bērna vislabāko interešu prioritātes principam, jo pārkāpuma sekas var būt neatgriezeniskas.

Ņemot vērā minēto, likumdevējs ir konstatējis risku, ka ar smagus vai sevišķi smagus noziegumus izdarījušu personu piemērotības pedagoga amatam izvērtēšanu var tikt neatgriezeniski pārkāptas bērnu tiesības un vislabākās

intereses. Šādā situācijā likumdevējam, uzsveru, bija pienākums noteikt aizliegumu minētajām personām strādāt par pedagogu.

Sprieduma 19.3. punktā ir norādīts, ka demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējs var tiesību normās ietvert absolūtus aizliegumus, tomēr tādā gadījumā likumdevējam ir jāpārlicinās arī par to, ka, paredzot izņēmumus no šāda aizlieguma, leģitīmo mērķi nebūtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Izskatītajā lietā leģitīmā mērķa (citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības tikumība) sasniegšanu nav iespējams nodrošināt ar citiem līdzekļiem tādā pašā kvalitātē, jo runa ir par izglītojamo bērnu interešu nodrošināšanu.

Manuprāt, likumdevējs ir noskaidrojis to, ka nepastāv alternatīvi līdzekļi apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai, un saprātīgi līdzsvarojis dažādām personām Satversmes 106. un 110. pantā noteiktās pamattiesības.

5. Papildus tam vēršu uzmanību uz atsevišķiem Spriedumā izdarītajiem secinājumiem, kuriem es nevaru piekrist.

5.1. Satversmes tiesa, noskaidrojot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, Sprieduma 16.2. punktā ir atzinusi, ka pastāv šaubas par to, vai persona, kas sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, spēs izglītojamiem radīt pareizu attieksmi pret sabiedrībā spēkā esošajām normām. Uzsveru, ka bērna un izglītojamā tiesības un likumiskās intereses tiek skartas arī tad, ja pastāv šaubas par to, vai persona ir piemērota pedagoga darbam.

5.2. Ir būtiski, lai pedagogu darbam uzticas ne tikai paši izglītojamie, bet arī viņu vecāki un citi ģimenes locekļi. Arī Sprieduma 19.3.2. punktā ir noteikts, ka izglītojamo ģimenes locekļi un sabiedrība kopumā gūst labumu no tā, ka izglītības iestādēs strādā pedagogi, kas spēj nodrošināt pienācīgu pedagoģijas procesu. Tomēr Spriedumā nav vērtēta nekāda informācija par izglītojamo vecāku (piemēram, nevalstisko organizāciju, kuras pārstāv vecāku intereses) viedokļiem attiecībā uz to, vai pastāv kādi citi, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

5.3. Satversmes tiesa Sprieduma 19.3.2. punktā ir norādījusi: ņemot vērā vienīgi to, ka persona ir sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, un nevērtējot konkrēto gadījumu individuāli, ne vienmēr ir iespējams gūt pilnīgu pārlicību par to, ka sodāmības fakts ir neatgriezeniski ietekmējis potenciālā pedagoga personību. No šādiem apsvērumiem izriet secinājums, ka tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos prevalē pār bērna vislabākajām interesēm, bet tas, manuprāt, nav pieļaujams.

Krimināllikuma sevišķajā daļā ir ietverti tādi smagi un sevišķi smagi noziegumi, kas vērsti pret personas dzīvību, veselību, pamattiesībām un pamatbrīvībām, brīvību, tikumību un dzimumneaizskaramību. Arī atsevišķi Krimināllikuma XVII nodaļā ietvertie noziegumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem ir smagi vai sevišķi smagi. Ir arī tādi smagi un sevišķi smagi noziegumi, kas vērsti pret dabas vidi, īpašumu, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, satiksmes drošību, pārvaldības kārtību un jurisdikciju. Atsevišķi 29 noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā, valsts institūciju dienestā un militārajā dienestā Krimināllikumā ir definēti kā smagi vai sevišķi smagi noziegumi. Smagi un sevišķi smagi noziegumi ir arī tādi nodarījumi, kas vērsti pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds, kā arī noziegumi pret valsti.

Šādos apstākļos ir nepieciešams izslēgt iespējamību, ka personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir tiesības strādāt par pedagogu. Tikai tādā veidā ir iespējams nodrošināt Satversmes ievadā ietverto sabiedrības pamatvērtību aizsardzību ilgtermiņā, jo bērni ir pamats nākamajām paaudzēm. Neapšaubu, ka persona var mainīties, taču ir nepieciešams ievērot Satversmē nostiprinātās vērtības un Satversmes 106. pantu aplūkot, respektējot arī 110. pantā noteikto, kas skaidri norāda uz bērna vislabāko interešu prioritāti attiecīgā situācijā.

Ņemot vērā minēto, uzskatu, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. pantam.

Satversmes tiesas tiesnesis

A. Laviņš